

Міжнародні економічні відносини

УДК 338.48

Грицишин Анна Тарасівна

*кандидат економічних наук, асистент кафедри туризму
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Грицишин Анна Тарасовна

*кандидат экономических наук, ассистент кафедры туризма
Львовский национальный университет имени Ивана Франко*

Hrytsyshyn Anna

*PhD in Economics,
Assistant Professor of the Department of Tourism
Ivan Franko National University of Lviv*

**ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ФЕСТИВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ У ДРУГІЙ
ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ**
**ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ ФЕСТИВАЛЬНОГО ТУРИЗМА ВО ВТОРОЙ
ПОЛОВИНЕ ХХ ВЕКА**
**FACTORS OF THE FESTIVAL TOURISM DEVELOPMENT IN THE
SECOND HALF OF 20TH CENTURY**

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню розвитку фестивального туризму у другій половині ХХ століття. Фестивальний туризм належить до спеціалізованих підвидів туризму та покликаний задовольняти специфічні запити людей під час поїздки та відвідування об'єкта зацікавлення. Мотиваційною основою фестивального туризму слугує прагнення мешканців різних населених пунктів, регіонів і країн відвідати й узяти безпосередню участь у тому чи іншому фестивалі.*

У статті проаналізовано основні фактори, що спричинили розвиток фестивального туризму у другій половині ХХ століття після

закінчення Другої світової війни. Зокрема, виокремлено шість основних груп аналізованих факторів, а саме: цивілізаційні, соціологічні та психологічні фактори; економічні фактори; політичні фактори; технологічні фактори; екологічні фактори та туризм як фактор розвитку фестивалів.

Встановлено, що прогрес цивілізації та більш високі доходи населення дозволили задовольнити основні соціальні потреби у високорозвинених країнах, а також сконцентруватися на задоволенні культурних потреб, в тому числі відвідуванні фестивалів. Розпад СРСР та демократизація посткомуністичних країн Європи спричинили появу нової культурно-розважальної діяльності, а влада почала брати на себе все більшу відповідальність за соціально-економічний розвиток міст та регіонів, включаючи культурний аспект, що, своєю чергою, призвело до просування місцевих фестивалів. Розвиток транспортної інфраструктури та сучасних інформаційних технологій також позитивно сприяв розвитку фестивального туризму. Екологічний підхід до життя і до цивілізації загалом вважається вагомим фактором розвитку фестивального туризму, зокрема, останніми роками.

Ключові слова: туризм, фестивальний туризм, цивілізаційні фактори, економічні фактори, політичні фактори, технологічні фактори, екологічні фактори.

Анотація. Стаття посвячена дослідженню розвитку фестивального туризму во второй половине XX века. Фестивальный туризм относится к специализированным подвидам туризма и призван удовлетворить специфические запросы людей во время поездки и посещения объекта интереса. Мотивационной основой фестивального туризма служит стремление жителей различных населенных пунктов,

регионов и стран посетить и принять непосредственное участие в том или ином фестивале.

В статье проанализированы основные факторы, повлекшие развитие фестивального туризма во второй половине XX века после окончания Второй мировой войны. В частности, выделены шесть основных групп анализируемых факторов, а именно: цивилизационные, социологические и психологические факторы; экономические факторы; политические факторы; технологические факторы; экологические факторы и туризм как фактор развития фестивалей.

Установлено, что прогресс цивилизации и более высокие доходы населения позволили удовлетворить основные социальные потребности в высокоразвитых странах, а также сконцентрироваться на удовлетворении культурных потребностей, в том числе посещения фестивалей. Распад СССР и демократизация посткоммунистических стран Европы вызвали появление новой культурно-развлекательной деятельности, а власть начала брать на себя все большую ответственность за социально-экономическое развитие городов и регионов, включая культурный аспект, что, в свою очередь, привело к продвижению местных фестивалей. Развитие транспортной инфраструктуры и современных информационных технологий также положительно способствовали развитию фестивального туризма. Экологический подход к жизни и к цивилизации в целом считается весомым фактором развития фестивального туризма, в частности, в последние годы.

Ключевые слова: *туризм, фестивальный туризм, цивилизационные факторы, экономические факторы, политические факторы, технологические факторы, экологические факторы.*

Summary. *The article deals with the development of festival tourism in the second half of the 20th century. Festival tourism is referred to the special types of tourism and should satisfy specific needs of people during the trip. The motivational basis of the festival tourism is the desire of people to visit new places, regions and events in the world, including festivals.*

The article analyzes the main factors of the development of festival tourism in the second half of the 20th century after the end of the Second World War. Six main groups of factors are determined, in particular: civilization, sociological and psychological factors; economic factors; political factors; technological factors; ecological factors and tourism as a factor in festival development.

It was established that the progress of civilization and higher incomes made it possible to satisfy the basic social needs in the highly developed countries, as well as to concentrate on high-level needs, including those connected with culture and entertainment, thus, also with festivals. The collapse of the USSR and the democratization of the post-communist countries in Europe caused the appearance of a new cultural and entertainment activity. Moreover, the authorities began to take more and more responsibility for the socioeconomic development of cities and regions, including the cultural aspect, which in turn resulted in promotion of local festivals. The development of transport infrastructure and modern information technologies has also positively contributed to the development of festival tourism. The ecological approach to life and to civilization in general is considered to be an important factor in the development of festival tourism in recent years.

Key words: *tourism, festival tourism, civilization factors, economic factors, political factors, technological factors, ecological factors.*

Постановка проблеми. Фестивалі були присутніми в житті людей протягом століть та є відображенням широко зрозумілої людської

культури. Деякі з існуючих фестивалів з'явилися сотні років тому. Вони консолідують соціальні групи від найменших, таких як сім'я, до найбільших груп, що населяють окремі регіони або країни. Фестивальний туризм розвивався в контексті соціальних та економічних змін, що відбувались у світі протягом останніх кількох століть. Найбільшого розвитку даний вид туризму зазнав після Другої світової війни, коли з'явилася велика кількість нових фестивальних подій та прагнення людей до нестандартних подорожей і вражень. Фестивальний туризм в даний час є одним з найбільш динамічних елементів, пов'язаних з відпочинком та туризмом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням різних аспектів фестивального туризму займалися багато зарубіжних вчених, зокрема, Д. Гетц [8], Дж. Голдблатт [11], К. Дьюар [6], В. Кадні [5], Б. Фрей [7] та ін. Серед вітчизняних вчених свої праці дослідженню зазначеної проблематики присвятили Ю. Грицьку [1], М. Топорницька [2], Л. Устименко [3] та ін. Незважаючи на вагомий внесок учених, тема розвитку фестивального туризму не є достатньо вивченою як у зарубіжній, так і у вітчизняній науці, а тому потребує подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз основних груп факторів, що спричинили розвиток фестивального туризму у другій половині ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. Фестивальний бум, який спостерігався в середині та другій половині ХХ століття, обумовлений низкою факторів, які можна об'єднати у шість груп.

1) *Цивілізаційні, соціологічні та психологічні фактори.* Відповідно до теорії потреб Маслоу [13], прогрес цивілізації та більш високі доходи населення дозволили задовольнити основні соціальні потреби у високорозвинених країнах, а також сконцентруватися на потребах високого рівня, в тому числі пов'язаних з культурою та

розвагами, включаючи фестивалі [9]. Зростаючий інтерес до фестивалів почав спостерігатися у групах людей, які раніше їх не відвідували, наприклад, у молоді або у людей з нижчими доходами [7, с. 5].

Слід зазначити, що у високорозвинених країнах люди часто уникають тривалих відпусток і надають перевагу коротшим, але частішим поїздкам, наприклад, на відвідування фестивалів [11, с. 4]. З іншого боку, життєвий цикл людини включає кілька етапів, які вимагають більш тривалих періодів дозвілля. Наприклад, молодість – це час навчання, коли люди ще не працюють або працюють лише частково і, отже, мають багато часу на інші заходи, включаючи участь у фестивалях (наприклад, поп-музики). Подібним чином люди пенсійного (постпродуктивного) віку також мають багато вільного часу та часто беруть участь у туристичних event поїздках, включаючи фестивалі.

Ще однією концепцією, яка добре описана рядом авторів, є теорія пошуку втечі (escape-seeking theory). Потреба втекти від повсякденної буденності та шукати нових вражень у середовищі, що контрастує з повсякденним досвідом, сприяє розвитку фестивального туризму [4, с. 430].

Що стосується мотивації людей, які беруть участь у фестивалях, було виділено низку індивідуальних соціальних факторів, таких як вже згадана втеча від повсякденності, унікальність події, захоплення, соціалізація, проведення часу зі сім'єю, відпочинок, допитливість, культурні дослідження, спільність групових інтересів та зовнішня групова соціалізація.

Ще одним важливим фактором, який сприяє розвитку сучасних фестивалів, є масова міграція та подальше виникнення мультикультурних суспільств. Сьогодні ці процеси знайшли своє відображення в безлічі багатокультурних фестивалів, організованих етнічними меншинами.

2) *Економічні фактори розвитку фестивального туризму.*

Основним економічним фактором розвитку фестивалів стало постійне зростання особистого доходу в індустріальному світі. Більші доходи дали змогу людям витратити зайві гроші на відвідування фестивалів або, у випадку спонсорів, – на підтримку фестивалів. Крім того, кількість фестивалів також різко зросла разом із ступенем їхньої професіоналізації. Очевидним економічним фактором є також зростання міст та регіонів, де проводяться фестивалі [8, с. 417].

Подібним чином організаційний професіоналізм фестивалів залучає спонсорів, зокрема, якщо вони відповідають на власні інституційні чи приватні потреби. Спонсори отримують користь від підтримки фестивалів різними способами, наприклад, вони дають своїм підприємствам хороший розголос [14, с. 209]. Компанії також підтримують фестивалі, які тематично пов'язані з їхньою ринковою діяльністю, наприклад, Фестиваль корабельного дайвінгу (The Shipwreck Diving Festival) в м. Лодзь (Польща) фінансується фірмами, що займаються дайвінгом. Подібним прикладом є Фестиваль дослідників, пов'язаний з розвідкою та кваліфікованим та пригодницьким туризмом, що фінансується фірмами, що виробляють спортивне та трекінгове спорядження [5, с. 116].

Особливо важливим фактором, який сприяє розвитку професіоналізації фестивалів – це популяризація їх засобами масової інформації, як традиційними, так і електронними [1, с. 58]. Слід зазначити, що якість послуг, які пропонуються під час фестивалів (стандартні послуги, транспорт, готельні та гастрономічні послуги тощо), є ще одним елементом, який залучає відвідувачів та підвищує привабливість заходу.

3) *Туризм як фактор розвитку фестивалів.* Ще одним фактором, який спричинив сучасний бурхливий розвиток фестивалів, – це розширення туризму, особливо культурного. Загалом культурний туризм можна визначити як комерціалізований вияв людського бажання побачити,

як живуть інші. Він базується на бажанні побачити різні прояви життя інших людей в їхньому автентичному середовищі, що виражаються у декоративно-прикладному мистецтві, музиці, літературі, танцях, їжі та напоях, грі, ремеслах, мові та ритуалі [6, с. 124]. Цей вид туризму особливо поширився після Другої світової війни завдяки загальному підвищенню рівня життя в індустріальному світі.

Крім того, люди все частіше відмовляються від масових рекреаційних та екскурсійних заходів і надають перевагу коротшим, але більш різноманітним та індивідуальним поїздкам, включаючи місцеві культурні заходи або культурний туризм, особливо в літні місяці. Це значно знижує витрати на поїздки, але водночас збільшує кількість відвідувачів на місцевих фестивалях.

Ще одним явищем, яке пов'язане з туризмом та сприяє розвитку сучасних фестивалів, є зростаючий інтерес до так званого пригодницького туризму (*adventure tourism*). Особливо це спостерігається у високорозвинених країнах, де багато людей відмовляються від традиційного рекреаційного туризму чи екскурсій та шукають більш тісного контакту з природою, пригод, нових викликів і навіть небезпечних способів проведення вільного часу [2, с. 247]. Сюди входять такі активності, як сходження на високі гори, дайвінг та дослідження печер. Ринок реагує на це явище, пропонуючи експедиції у високі гори (Гімалаї, Альпи) за допомогою професійних гідів, польотів на борту винищувача або відвідин космодромів та участі у навчаннях астронавтів. Все більше людей відправляються в екзотичні поїздки в небезпечні райони, самостійно або невеликими групами. Саме ця група людей належить до аудиторії фестивалів, на яких представлені фільми та репортажі з експедицій [5, с. 110].

4) *Політичні фактори*. Ці фактори також є важливими факторами розвитку фестивального туризму, що спостерігається протягом останніх

десятиліть. Особливо значним у цьому плані було падіння комунізму в країнах Центральної та Східної Європи та подальший розпад СРСР. Не менш важливими є соціально-економічні перетворення в Китаї. Усі ці процеси призвели до демократизації посткомуністичних країн Європи та появи нової культурно-розважальної діяльності, включаючи фестивалі. Більше того, влада почала брати на себе все більшу відповідальність за соціально-економічний розвиток міст та регіонів, включаючи культурний аспект, що, своєю чергою, призвело до просування місцевих фестивалів [5, с.112].

Описані вище процеси також спричинили лібералізацію правових норм щодо подорожей та пересування населення. Завдяки вступу посткомуністичних країн до Європейського Союзу, дані країни отримали можливість скористатися субсидіями та програмами сприяння культурі ЄС. Хорошим прикладом є програма «Європейська столиця культурної програми» *The European Capital of Culture Program* (розроблена в 1985 році як «Європейське місто культури» *The European City of Culture*) та програма «Європейська культурна щомісячна програма» *The European Cultural Month Program* (започаткована в 1990 році), які організовуються та фінансуються органами влади ЄС.

5) *Технологічні фактори.* Швидкий розвиток автомобільної промисловості та дорожньої інфраструктури, а також розвиток авіації та дешевих авіаліній збільшив мобільність населення у ХХ столітті. Сьогодні люди мають легший доступ до напрямків, де організовуються фестивалі.

Більше того, електронні засоби масової інформації позитивно впливають на фестивалі, збільшуючи їх популярність. Цікаві фестивальні події часто популяризують і рекламують телевізійні станції, радіо, преса та веб-портали, які стають їхніми медіа-меценатами та дають детальні звіти про фестивалі, приділяючи їм багато часу в новинах чи спеціальних культурних програмах.

Сучасні технології дозволяють людям знаходити інформацію про фестивалі та купувати квитки через Інтернет. Швидкий розвиток Інтернету та активні онлайн контакти між людьми надзвичайно важливі (наприклад, Facebook, YouTube тощо) для розвитку фестивального туризму. Інформація, якою діляться користувачі соціальних мереж, включаючи інформацію про туризм та фестивальний туризм, стає все більш важливою. У віртуальному просторі люди, які мають однакові інтереси, можуть зв'язуватися та обмінюватися інформацією, оцінювати події та домовлятися про зустрічі на фестивалях у реальному світі [12, с. 327].

б) *Екологічні фактори.* Останнім фактором розвитку фестивального туризму, який набув особливої ваги в останні роки, є екологічний підхід до життя і до цивілізації загалом, зокрема, сприяння екологічній свідомості, розвиток руху «зелених» груп, вегетаріанська ідеологія та ідея здорового харчування. У цьому контексті слід розглядати появу низки еко-фестивалів, таких як кінофестиваль FICA в м. Голасі (Бразилія), Umwelt-Filmtage в Інгольштадті чи фестиваль органічної їжі в м. Брістолі (Великобританія). Фестивалі цього типу, ймовірно, будуть розвиватися далі через зростаючу роль проєкологічних поглядів та ідеологій у сучасних суспільствах.

Екофестивалі проводяться задля привернення уваги широкої громадськості до конкретних або глобальних екологічних проблем. Організатори таких заходів намагаються знайти оригінальні підходи для висвітлення теми і водночас залучити гостей до співпраці: створити фантастичну експозицію з природних матеріалів чи побудувати інсталяцію із зібраного тут же сміття, прокласти цікавий маршрут у природі чи допомогти облаштувати середовище для життя птахів.

Висновки. На сьогодні фестивалі належать до культурних подій, що найбільш стрімко розвиваються у світі та розглядаються як важливий елемент просування міст і регіонів, туристичного активу та продукту, а

також залучення туристів. Фестивальний туризм активно почав розвиватися у середині ХХ століття після Другої світової війни. До такого розвитку призвело кілька факторів: економічний, включаючи розвиток масового туризму; політична лібералізація, технологічний прогрес та поява проекологічних поглядів.

Література

1. Грицку Ю., Бучко Ж. Фестивальний туризм в системі рекреаційно-туристської діяльності // Науковий вісник Чернівецького університету. 2010. Вип. 519–520. С. 56-60.
2. Топорницька М. Місце фестивального туризму у класифікаційній схемі масових видів туризму // Вісник Львівського університету. Серія : Міжнародні відносини. 2012. Вип. 29(2). С. 246-253.
3. Устименко Л. Подієвий туризм як історико-культурне явище // Культура і сучасність. 2013. № 1. С. 88-92.
4. Crompton J., McKay S. Motives of Visitors Attending Festival Events // Annals of Tourism Research. 1997. Vol. 24/2. PP. 425-439.
5. Cudny W. Festival Tourism – the Concept, Key Functions and Dysfunctions in the Context of Tourism Geography Studies // Geographical Journal. 2013. Vol. 65 (3). PP. 105-118.
6. Dewar K. Cultural Tourism. In: J. Jafari (ed.). 2000. P. 125.
7. Frey B. The Rise and Fall of Festivals. Reflections of the Salzburg Festival // Working Paper (Institute for Empirical Research in Economics, University of Zurich). 2000. Vol. 48. PP. 1-16.
8. Getz D. Event Tourism: Definition, Evolution, and Research // Tourism Management. 2008. Vol. 29. PP. 403-428.
9. Getz D. Festivals, Special Events, and Tourism. URL: https://www.academia.edu/1256281/Festivals_special_events_and_tourism.

10. Getz D. The Nature and Scope of Festival Studies // *International Journal of Event Management Research*. 2010. Vol. 5. PP. 1-47.
11. Goldblatt J. A Future for Event Management. The Analysis of Major Trends Impacting the Emerging Profession. In: J. Allen et al. (eds.). 2000. PP. 1-8.
12. Goldblatt J. *Special Events. Event Leadership for a New World*. Hoboken: John Wiley. [4th Ed.] 2005. 528 p.
13. Maslow A. A Theory of Human Motivation // *Psychological Review*. 1943. Vol. 50/4. PP. 370-396.
14. O'Hagan J., Harvey D. Why Do Companies Sponsor Arts Events? Some Evidence and a Proposed Classification // *Journal of Cultural Economics*. 2000. Vol. 24/3. PP. 205-224.

References

1. Ghrycku Ju., Buchko Zh. Festyvaljnyj turyzm v systemi rekreacijno-turystyjskoji dijajlnosti // *Naukovyj visnyk Cherniveckogho universytetu*. 2010. No. 519–520. PP. 56-60.
2. Topornycjka M. Misce festyvaljnogho turyzmu u klasyfikacijnij skhemi masovykh vydiv turyzmu // *Visnyk Ljvivsjkogho universytetu*. Serija : Mizhnarodni vidnosyny. 2012. No. 29(2). PP. 246-253.
3. Ustymenko L. Podijevyj turyzm jak istoryko-kuljturne javyshhe // *Kuljtura i suchasnistj*. 2013. No. 1. P. 88-92.
4. Crompton J., McKay S. Motives of Visitors Attending Festival Events // *Annals of Tourism Research*. 1997. Vol. 24/2. PP. 425-439.
5. Cudny W. Festival Tourism – the Concept, Key Functions and Dysfunctions in the Context of Tourism Geography Studies // *Geographical Journal*. 2013. Vol. 65 (3). P. 105–118.
6. Dewar K. Cultural Tourism. In: J. Jafari (ed.). 2000. P. 125.

7. Frey B. The Rise and Fall of Festivals. Reflections of the Salzburg Festival // Working Paper (Institute for Empirical Research in Economics, University of Zurich). 2000. Vol. 48. PP. 1-16.
8. Getz D. Event Tourism: Definition, Evolution, and Research // Tourism Management. 2008. Vol. 29. P. 403-428.
9. Getz D. Festivals, Special Events, and Tourism. URL: https://www.academia.edu/1256281/Festivals_special_events_and_tourism.
10. Getz D. The Nature and Scope of Festival Studies // International Journal of Event Management Research. 2010. Vol. 5. PP. 1-47.
11. Goldblatt J. A Future for Event Management. The Analysis of Major Trends Impacting the Emerging Profession. In: J. Allen et al. (eds.). 2000. PP. 1–8.
12. Goldblatt J. Special Events. Event Leadership for a New World. Hoboken: John Wiley. [4th Ed.] 2005. 528 p.
13. Maslow A. A Theory of Human Motivation // Psychological Review. 1943. Vol. 50/4. PP. 370–396.
14. O'Hagan J., Harvey D. Why Do Companies Sponsor Arts Events? Some Evidence and a Proposed Classification // Journal of Cultural Economics. 2000. Vol. 24/3. PP. 205-224.